

משה ידבר והאלוקים יענו בקול

הקדמת העורך

פרשת יתרו מספרת את סיפור מתן תורה המהווה נקודת מפנה בתולדות האנושות כולה, ובתולדות עם ישראל בפרט. שכן אמר ר' יוסף בגמרא (פסחים סב:): "אי לאו האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא" (כלומר – לולי אותו יום של מתן תורה, הרי שמן הסתם גם אני ר' יוסף, לא הייתי ר' יוסף אלא יוסף הרוכל בשוק). גם סיפור מתן תורה עצמו, הינו סיפור עוצמתי ורב הוד והדר, ובפרט כפי שהוא מבואר במידרשי חז"ל השונים ועוד יותר מכך כפי שהוא מואר במאור שבתורה זו תורת החסידות.

ואולם, הבה נדמיין לעצמנו מה היה עונה בן ישראל מהנוכחים בעת מתן תורה, אילו היה נשאל מה לדעתו יהיה כתוב בתורה זו הניתנת עתה למשה בלוחות הכתובות "מכתב אלוקים"? יש להניח כי תשובתו היתה כי הוא מצפה למערכת כללים וערכים רוחניים שעוסקים בגילוי אלוקות ברבדים הדקים ביותר הניתנים להשגה על ידי בן אנוש. שכן "המכתב מכתב אלוקים", וגם ה"אפקטים" האודיו-ויזואליים ואף הניסיים שהתרחשו בזמן מתן תורה, מרמזים לכאורה על כוונה לגלות דברים סתומים ונפלאים. ולכן, נקל בודאי לשער את גודל הפתעתו של המשיב עת נודע לו כי עשרת הדיברות הינם בסך הכול אוסף חוקים ומשפטים ארציים וכמעט מובנים מאליהם, וכנראה גם מקובלים בתרבויות אחרות.

בנוסף לכך יש להבין, הרי אמרו חז"ל (יומא כח:): שגם אברהם אבינו ידע וקיים את כל התורה כולה עוד קודם שניתנה, כמו שכתוב: "וישמור את משמרתו", ואמרו רז"ל שאפילו עירובי תבשילין קיים אברהם. ובודאי מסר זאת גם לצאצאיו. ואם כן יש לשער כי גם בני ישראל ידעו אודות התורה וחוקיה עוד קודם מתן תורה. ואם כך - מהו בעצם החידוש העצום שבמתן תורה ש "אי לאו האי יומא דקא גרים" כו'...?

מה באמת קרה שם במתן תורה? ומהו החידוש שבתורה ואופן נתינתה למשה בסיני?

כל זה, במאמר שלפנינו:

שאלות האדמו"ר הזקן בפתח המאמר

- א. הפסוק אומר: "משה ידבר והאלוקים יעננו בקול" (שמות י"ט, י"ט), וביארו חז"ל במכילתא "יעננו בקול – קולו של משה". אך לא נתבאר מה דיבר משה ומה ענהו ה'? ואין לומר שהמדובר הוא בעשרת הדיברות שכן את הדיברות "אנכי" ו "לא יהיה לך" שמעו ישראל מפי הגבורה ולא מפיו של משה. ואם כן – מה אמר משה ומה ענה לו ה'?
- ב. גם הלשון "משה ידבר" בלשון עתיד, וכן "והאלוקים יעננו", גם כן בלשון עתיד אינה מובנת, שכן היה צריך להכתב: "משה דיבר וה' ענהו בקול"?
- ג. והעיקר, כאמור לעיל בפתחה – מה בעצם נתחדש במתן תורה?

רמ"ח פיקודין אינון רמ"ח איברין דמלכא

נאמר בתיקוני הזהר (הובא דבריו בתניא פכ"ג): "רמ"ח פיקודין. אינון רמ"ח איברין דמלכא" (במילים אחרות: 248 מצוות עשה, הינם, כביכול, 248 איבריו של המלך [הקב"ה]). אימרה זו דורשת ביאור – והרי אחד מעיקרי האמונה הוא ש "אין לו דמות הגוף ואינו גוף" ואם כן מה הכוונה ב "איברין דמלכא"? אלא, מבאר אדמו"ר הזקן כי הכוונה היא, שכמו שאיבריו של האדם ממשיכים אליהם את כוחות נפשו של האדם (כגון שהמה ממשיך מהנפש את כח המחשבה, והעין ממשיכה מעצמות הנפש את כח הראיה וכו'), כך המצוות, שהם גשמיות (כגון: תפילין, ציצית וכו') ממשיכות התפשטות אור אין סוף ברוך הוא במידות העליונות (הספירות שבעולם האצילות). ובלשון הזהר: "לא תקנא רזא דשמיה".

הביאור בהנ"ל:

כבר נתבאר במאמר "בעצם היום הזה" (פרשת בא) באריכות, כי הספירות שבעולם האצילות הם התפשטות החיות משמותיו של הקב"ה. לדוגמא: שם א-ל-בחסד, שם אלוקים בגבורה, שם הוי' בתפארת וכו' עד שם א-דנות במלכות. כלומר שכל ספירה (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות) מושרשת באחד משמות ה' שאינם נחקקים, ומכאן נובע טיבעה של אותה הספירה. במילים אחרות – התפשטות החיות משמותיו של הקב"ה מצתמצמת ומשתלשלת עד שמתהווה ממנה מידה בעולם האצילות. אך לאחר שמתהווה המידה, הרי שהחיות והמידה עצמה הם באחדות גמורה, וכמאמר הזהר (תיקוני זהר, הקדמה מא' א'): "איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד". וכמו שהוא במידות, כך הוא גם ב "מוחין" (חכמה, בינה ודעת), וכדאיתא בזהר: "אנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא" שחכמתו של הקב"ה איננה ספירת החכמה שבאצילות, שהרי אפילו לגבי המחשבה, שהיא בודאי למטה מחכמה נאמר "כי לא מחשבותי מחשבותיכם", וכל שכן חכמתו. אלא שחכמתו של הקב"ה היא המקור, בריבוי צמצומים, לחכמה שבעולם האצילות.

ועל ידי מעשה המצוות, ממשיכים את האור בספירות. כגון שעל ידי מצווה המושרשת בספירת החכמה – תלמוד תורה למשל, ממשיכים את חכמתו של הקב"ה כביכול בספירת החכמה שבאצילות. וע"י מצווה המושרשת בחסד כגון מתן צדקה, ממשיכים שם א-ל במידת החסד שבאצילות.

ולכן נקראו המצוות "איבריין דמלכא", כי כמו שהאיבר ממשיך את הכח המתאים לו מעצמות הנפש והכח הזה מתאחד עם האיבר עד שהיו לאחדים ממש, כך, על ידי מעשה המצוות ממשיכים את האור אין סוף להתלבש ולהתאחד בספירות העליונות ואף כאן למטה בעולם הזה התחתון, כפי שיתבאר.

ההבדל בין קיום המצוות ע"י אברהם לקיומם ע"י ישראל

גם אברהם אבינו ע"ה זכה להמשיך אור אין סוף בעולמות העליונים על ידי קיום המצוות. אבל לא בעולמות התחתונים ולבטח שלא לעולם הזה. כי, ע"י קיום המצוות קודם מתן תורה, ניתן היה להמשיך שם א-ל בחסד דאצילות וכו', אבל לא ניתן היה להמשיך זאת למטה מאצילות ולכן לא ניתן היה לרומם את העולם ע"י חיבור המציאות הגשמית של העולם עם האור האלוקי. (והגם שאברהם המשיך אור א"ס ב"ה למטה גם, כמו שנאמר: "ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם" (בראשית כא, לג) וגם הנפש אשר עשו בחרן ונטעו אמונת ה' בליבם וכו'). עם כל זה, היה זה שלא בערך כלל לאורות שהמשיך אברהם באצילות. ועיקר עבודתו של אברהם הייתה "וישמור את משמרתו", כלומר מצוות כאלו שהקב"ה בעצמו מקיימם, כמו ביקור חולים, הנחת תפילין וכדומה כפי שמתארת הגמרא במקומות שונים).

אבל, לאחר מתן תורה, ענינו של עם ישראל הוא המשכת אלוקותו ית' כאן למטה בעולם הזה הגשמי, שיהא ניכר ב"מטה" אחדותו עם ה' כפי שזה ניכר "למעלה". ואת זה פועלים בני ישראל ע"י לימוד התורה וקיום המצוות.

המצוות אם כן, אינן אוסף חוקים בלבד. המצוות הן גילוי רצונו של הקב"ה בעולם! הם האיברים שדרכם ועל ידם נמשך ומתלבש האור האלוקי בספירות ואף בעולם. זוהי הסיבה מדוע התורה עוסקת בענייני עולם הזה וכן הטעם לכך שהמצוות הן כה "גשמיות" ולא "גילוי עניינים דקים ברבדים העמוקים ביותר" כפי שניתן היה אולי לצפות כנ"ל. כי דווקא ע"י התעסקותם של התורה ומצוות בענייני העולם ניתן להמשיך את האור עד לעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה ממנו.

התורה והמצוות משלימים יחדיו את בירור העולם. לכל אחד מהם תפקיד משלו כפי שמוסבר במשל הבא:

בתהליך יצירת כלי מחמר, לאחר יצירת צורת הכלי, שורפים את הכלי בתנור או באש על מנת שיתמצק. שריפה זו נעשית הן מבפנים והן מבחוץ ומבטיחה כי שני צידי הכלי יתחזקו ויהיו ראויים לשימוש. כך גם תורה ומצוות: לימוד התורה משכין את האור האלוקי בעולם באופן "פנימי", שכן כאשר אדם לומד תורה הרי שהתורה נתפסת בכלי שכלו ומשנה אותם (כולל גם שינוי גשמי – תוספת חריצים, מערכת עיצבית וכו').

ואילו קיום המצוות ממשיך אור "מקיף" לעולם, אור שאמנם אינו שוכן בתוך המציאות הגשמית, אבל פועל התפעלות במציאות הגשמית המושכת אותה לכיוונים רוחניים. ובעבודת האדם: לימוד התורה וקיום המצוות יש בהם כוח לכלות ושרוף לגמרי את חומריות נפש הבהמית וגסותה שהיא המעלימה ומסתירה על אור א"ס ב"ה כך שנראה לאדם כאילו הוא "יש" ודבר נפרד בפני עצמו. וכאשר אדם מתייגע בלימוד התורה ובקיום המצוות, הרי שהתורה והמצוות שורפים כביכול את ישותו ומגלים בו את אחדותו האמיתית עם הקב"ה.

אבל, את הכוח הזה לפעול את השינוי באדם ובעולם ע"י תורה ומצוות קיבלו בני ישראל במתן תורה! וזה החידוש האמיתי של מתן תורה, חיבור עליונים ותחתונים "וירד ה' על הר סיני" ו "ומשה עלה אל ההר", עליונים ירדו למטה, ותחתונים עלו למעלה. ובכך מתורצת השאלה השלישית איתה גם פתחנו את המאמר בהקדמה – מה נתחדש במתן תורה שלא היה קודם ע"י קיום המצוות ע"י אברהם? ומדוע עוסקת התורה במצוות גשמיות דווקא? והתשובה לזה, כדלעיל: החידוש במתן תורה הוא שע"י קיום מצוות גשמיות ניתן להשכין את האור האלוקי הנעלה ביותר בתוך המציאות הגשמית של העולם עד שהעולם מזדכך כל כך שיהא ניכר בו אחדותו עם ה' כפי שזה ניכר בעולמות העליונים. ובתנאי כמובן, שהמקיימם הוא יהודי.

דיבורו של משה ומענה ה'

בפתח המאמר שאל אדמוה"ז מה הכוונה בכך שמשה דיבר והאלוקים ענהו בקול? על מנת לענות לשאלה זו יש לבאר תחילה את המשמעות של המילה "דיבור" אשר לה כמה מובנים: המובן הפשוט הוא, כמובן – השמעת הברות המצטרפות למילים. אך כאשר מדובר אודות דיבורו של ה' למשל, "וידבר ה' אל משה לאמר" או "ויאמר ה' יהי אור", בודאי אין הכוונה לקול גשמי. ומהו אם כן מהות הדיבור האלוקי?

בספר התניא (שער היחוד והאמונה פי"ב) מבאר אדמו"ר הזקן כי מובן נוסף ב "דיבור" או "אמירה" הוא פשוט גילוי הנעלם, כשם שהדיבור מגלה את מה שהיה קודם נעלם בשכלו של האדם לזולתו, כך הדיבור האלוקי הוא בעצם גילוי מידותיו של הקב"ה מן ההעלם.

כך מסביר אדמו"ר הזקן גם את ענין "דיבורו" של משה ו "ענייתו" של הקב"ה בפסוקינו: משה, העניו מכל האדם, ע"י ענותנותו הופך להיות כלי הראוי להקב"ה להתגלות דרכו, ולכן משה הוא הצינור הממשיך את האור האלוקי מלמעלה למטה כך שהאור הזה יחדור במציאות העולם עד שיהא ניכר בעולם האחדות האלוקית. ואילו הקב"ה "עונה", (כלשון חז"ל "עונה אחריהם מה שהם אומרים", כלומר חוזר אחרי מה שאחר אומר), כלומר שאף הקב"ה ממשיך את פעולתו של משה ופועל בעולם לא רק שיהא ניכר בו המעלה כפי שהוא למעלה, אלא שאף העולם עצמו יהיה מעלה.

במילים אחרות: משה המשיך את האור האלוקי דרך התורה כאן למטה (זהו הגילוי – הדיבור שלגביו נאמר "משה ידבר") ואילו הקב"ה הוסיף שיהא נרגש בעולם הביטול המוחלט לאלוקות כפי שזה למעלה ("והאלוקים יעננו בקול").

ולשאלה מדוע נאמר "ידבר", "יעננו", בלשון עתיד? התשובה לכך היא כי לא היה זה אירוע חד פעמי, אלא זהו דבר שנפעל בכל דור ודור ע"י משה רבינו שבאותו הדור אשר השכינה מדברת מתוך גרונו והקב"ה קורא ושונה כנגדו. במובן מסויים הדבר נכון לכל אדם, כל חד לפום שיעורא דיליה, אבל לגבי משה רבינו שבדור – הרי זה בשלימות!